

Strips in het onderwijs: kaas met gaatjes

TRUI VAN RIE EN LEEN STOFFELS

Het stripverhaal is een recent medium binnen het onderwijsveld. Nochtans heeft het reeds een geschiedenis achter de rug. Over hoever men in de tijd terug moet gaan om de oorsprong van het stripverhaal te situeren, bestaat geen eensgezindheid. De strip-historici beschouwen de middeleeuwse miniaturen en de achttiende eeuwse volksprenten als voorlopers. Andere auteurs zijn de mening toegedaan dat de strip, zoals wij die nu kennen, een recent fenomeen is.

Stripverhalen zoals we ze thans kennen, ontstonden in de V.S. rond 1900. Iets later veroverde de strip ook in Europa terrein. De eerste bloeiperiode ervan bevindt zich tussen 1930 en 1940. Daaraan kwam een einde door een groeiend scepticisme dat geleidelijk de vorm aannam van een ware heksenjacht. De kritieken richtten zich aanvankelijk vooral op de inhoud. Ouders, leerkrachten en politici waren verontrust over de negatieve invloed die zou uitgaan van strips waarin geweld, verschrikking en negatieve gedragspatronen uitgebeeld worden. Deze onrust werd vanuit psychologische en sociologische hoek bevestigd; strips zouden kinderen aanzetten tot imitatie, mensen aansporen tot een vlucht uit de realiteit en op lange termijn leiden tot een ondergang van de cultuur. Illustratief zijn enkele titels van tijdschriftartikelen uit die tijd die zich kenmerken door een vrij agressieve slogantaal: "Der

Rückfall ins Primitive", "Die Pest der Comic-Books", "Der Giftstrom der Comic-Books", "Comics, eine sittliche Gefahr für unsere Jugend".

Vanuit pedagogisch-didactische en literaire hoek, hebben de reacties zich vooral gericht tegen de vorm; beelden zouden fantasievernauwend werken en tot beelddiotisme leiden. Het daarin voorkomend woordgebruik zou een negatieve invloed hebben op denk- en uitdrukkingsvormen en taalbedervend werken. Bovendien zouden stripverhalen kinderen leeslui maken. Kortom, strips kregen de connotatie van een onvolwaardige en pedagogisch-didactisch onverantwoorde vorm van literatuur. Dat wantrouwen leidde tot waarschuwingen aan het adres van opvoeders. Een sprekend voorbeeld is de ministeriële circulaire die in 1948 in Nederland verscheen. Daarin stond de volgende tekst: "De minister van O.K. en W. doet een beroep op de directeurs der rijksscholen, gemeentebe-

sturen en schoolbesturen om te bevorderen dat het verspreiden van zogenaamde beeldromans zowel op school als daarbuiten zoveel mogelijk wordt tegengegaan. Deze boekjes die een samenhangende reeks tekeningen met een begeleidende tekst bevatten zijn over het algemeen van een sensationeel karakter zonder enige waarde."

Zoals blijkt, waren de reacties aanvankelijk sterk emotioneel. Sommige kritieken waren terecht en andere bleven erg vaag. Met het essay "The seduction of the innocent" van psychiater Wertham was echter de aanzet gegeven tot systematische en grootschalige censuur. In 1954 werd door een aantal uitgevers in Amerika de "Comics Code Authority" (CCA) opgericht, die de morele richtlijnen formuleerde voor tekenaars. Vrijwel gelijktijdig werd in verschillende landen een wet aangenomen op jeugdpublikaties. De censuurmaatregelen uit deze periode sorteerden een generaliserend effect: tot in de eerste helft van de jaren zestig lag de comicproductie vrijwel stil. Het zou tien jaar duren voor de stripwereld de klappen te boven was.

Vanaf de jaren zeventig werden stripverhalen geleidelijk uit de taboesfeer gehaald. Emotionele reacties op korte termijn hebben aan invloed ingeboet ten gunste van meer systematische studies vanuit onder andere sociologische, historische en literaire hoek. De sociologische benadering is enerzijds gericht op ideologische aspecten zoals rollenpatronen en geweld, en anderzijds op de lezer, meer bepaald zijn leesmotieven, voorkeur voor stripgenres en de plaats van de strip in het vrijetijdspatroon. In de literatuurwetenschappen werden dan de volgende aspecten van het stripverhaal bestudeerd: typische kenmerken van verschillende stripgenres, de opbouw van het verhaal, het taalgebruik, enz. Vooral deze studies vormden de aanzet voor een doorbraak en herwaardering van het stripverhaal. Ook in de publikaties uit de onderwijspraktijk is het stripverhaal een recent thema. Er worden dan ook verschillende mogelijkheden gesuggereerd om strips voor opvoedings- en onderwijsdoeleinden te gebruiken. Vooreerst worden ze als communicatiemiddel in al hun facetten bestudeerd. Voorbeelden hiervan zijn

"Stripwerk" (Tahey e.a., 1983), "Exploitation pédagogique de la bande dessinée" (Farid, 1980) en "Dessins et Bulles. La bande dessinée comme moyen d'expression" (Fresnault-Deruelle, 1973) en enkele artikels (Kempkes, 1977; Dahrendorf, 1977; Drewes, 1983; Bauer, 1980). Zo worden in "Stripwerk" onderwerpen als beeldtekens en symbolen, vorm en functie van tekstballonnen, kleur- en beeldkaders alsmede de soorten strips, behandeld. Tevens worden suggesties gedaan om concreet met stripverhalen te werken, zoals: het zelf maken van een strip, het reconstrueren van verknijpte strips, het opzetten van een stripbibliotheek.

Daarnaast worden stripverhalen ook gebruikt als didactisch hulpmiddel. De vaardigheid in schrijven en tekenen kan geoefend worden door leerlingen zelf strips te laten maken. Het stripverhaal kan eveneens een stimulans zijn om kinderen tot lezen aan te zetten. Tenslotte biedt het mogelijkheden om inhoud uit verschillende vakgebieden, zoals geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer en kunstonderwijs over te brengen.

Deze literatuur uit de onderwijspraktijk getuigt echter van weinig theoretische diepgang. Uitspraken worden noch onderbouwd met gefundeerde argumenten, noch geplaatst tegen een duidelijk gearticuleerde theoretische visie. Kenmerkend is dan ook de vaagheid van bepaalde stellingnamen als "strips zouden motiverend werken in onderwijsleerprocessen" (cit. in Strips en onderwijs, 1983).

De vraag is echter of de interesse van de praktijk voor het stripverhaal een basis kan vinden in de onderwijskundig-wetenschappelijke literatuur. Met andere woorden zijn er argumenten voorhanden voor het theoretisch-wetenschappelijk onderbouwen van het gebruik van een stripverhaal in een didactisch-communicatieve context? Het eigene van een dergelijke communicatie is dat er niet enkel informatie aangeboden wordt, maar dat deze door de lezer ook systematisch verwerkt dient te worden. Twee centrale vragen zijn derhalve: hoe wordt informatie in een stripverhaal aangeboden en hoe wordt deze door de lezer verwerkt?

In de talrijke publikaties rond media in het onder-

wijs is het stripverhaal zelden terug te vinden. Andere media die een zekere gelijkenis vertonen met het stripverhaal zoals televisie, film, geïllustreerde teksten, ... komen wel aan bod. Ondanks bepaalde overeenkomstige kenmerken zijn ze in wezen toch te verschillend om de gedane bevindingen van onderzoek en beschouwingen naar het stripverhaal te extrapoleren.

Ook de wijze waarop media benaderd wordt, doet heel wat vragen rijzen. De meeste publikaties zijn louter praktijkgericht en hebben een sterke technische inslag. Concreet wordt de aandacht vooral toegespitst op een meestal uitvoerige beschrijving van het medium, het uitwerken van onderwijskundige toepassingsmogelijkheden en het aanreiken van gebruiksaanwijzingen (Biezeman, 1977; Wittich & Schuller, 1977; Brown e.a. 1977; Laybourne & Cianciolo, 1978). Problematisch aan een

dergelijke aanpak is evenwel de afwezigheid van een coherente theorie van waaruit de beweringen onderbouwd kunnen worden.

De vraag naar wetenschappelijke argumenten voor het gebruik van het stripverhaal als didactisch instrument blijft vooralsnog onbeantwoord. Dat heeft te maken met de recente erkenning van de strip als een volwaardig onderzoeksobject. Binnen de onderwijskundige literatuur blijkt de vraag naar de didactische meerwaarde van dit specifieke medium zelfs nog niet eerder gesteld. Voorlopig moeten we het doen met een allegaartje van niet onderbouwde en onsamenhangende praktische tips voor concreet klasgebruik.

Tui Van Rie en Leen Stoffels

*p/a UIA, departement Didactiek en Kritiek
Universiteitsplein 1
2610 Wilrijk*

BIBLIOGRAFIE

Bauer, T.A. 1980. *Medienpädagogik. Einführung und Grundlegung III. Didaktische Modelle: Unterhaltung durch Massenmedien.* Köln, Verlag Hermann Böhlau, 394 pp.

Biezeman, H. 1977. *Audiovisuele media in onderwijs en opleiding.* Utrecht/Antwerpen, Het Spectrum, 322 pp.

Brown, J. W. & Lewis, R.B. & Harclerod, F.F. 1977. *AV. Instruction. Technology, media and methods.* New York/Paris, Mc Graw-Hill Book Company, 5e druk, XII-498 pp.

Dahrendorf, M. 1977. *Comics in der Schule: Ein Unterrichtsmodell.* In: W. Fuchs (Hrsg.), *Comics im Medienmarkt, in der Analyse, im Unterricht.* (Schriftenreihe des Institut Jugend Film Fernsehen, 1.) Opladen, Leske und Budrich, p. 149-162.

Drewes, J. 1983. *Het gebruik van strips in het onderwijs.* In: *STRIPSCHAP, Strips en onderwijs.* Bundel uitgegeven bij de Strip-3daagse 1983 ter gelegenheid van de conventie "Strips en Onderwijs". s.l., Nederlands centrum voor belangstellenden in strips, p. 7-8.

Farid, G. 1980. *Exploitation pédagogique de la bande dessinée.* (Didactique du français au pri-

maire, 101.) Montréal, Ville-Marie, 113 pp.

Fresnault-Deruelle, P. 1973. *Dessins et Bulles. La bande dessinée comme moyen d'expression.* Cahier de travaux dirigés. Paris, Bordas, 32 pp.

Fresnault-Deruelle, P. 1973. *Dessins et Bulles. La bande dessinée comme moyen d'expression.* Paris, Bordas, 95 pp.

Kempkes, W. 1977. *Mit Comics aufklären ?* In: W. Fuchs (Hrsg.), *Comics im Medienmarkt, in der Analyse, im Unterricht.* (Schriftenreihe des Institut Jugend Film Fernsehen, 1.) Opladen, Leske und Budrich, p. 133-136.

Laybourne, Kit & Cianciolo, Pauline 1978. *Doing the media. A portfolio of activities, ideas and resources.* Chicago, American Library Association, 2e druk, VIII-212 pp.

Tahey, C., Sluyzer, B. & Marschall, F. 1983. *Stripwerk. Overplaatjes kijken, over hoe je van helden boeven maakt, over hoe mensen strips maken ....* 112 bladzijden mogelijkheden om met strips te werken in de Nederlandse les. Purmerend, Muusses, 110 pp.

Wittich, W.A. & Schuller, C. F. 1977. *Instructional Technology. Its nature and use.* New York, Harper & Row Publisher, 5e druk, XXVI-737 pp.